

Makariusová, Radana: Transformace světového řádu. Aktéři a globální vládnutí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 229 stran, ISBN: 978-80-7380-295-0.

Ondřej Lánský¹

Hlavním úkolem knihy *Transformace světového řádu* Radany Makariusové je, jak sama autorka v Úvodu k práci uvádí, zabývat se otázkou, „[...] zda je možné potvrdit vznik a existenci prostoru globální občanské společnosti či nikoliv.“ (s. 12). Avšak o něco dále hlavní cíl specifikuje tak, že ve skutečnosti usiluje o nalezení odpovědi na otázku: „Jak může být dosaženo efektivního globálního (sociálního) vládnutí?“ (s. 15). Tyto výzkumné otázky a de facto celá publikace vycházejí ze základního předpokladu, že současná globální éra je nová minimálně v tom smyslu, že v oblasti politiky a v oblasti mezinárodních vztahů dochází k nárůstu aktivit nového druhu aktérů, kterým jsou různé nevládní organizace. Na stranách 17 a 18 potom R. Makariusová rozvíjí úkoly knihy do pěti základních otázek a dalších podotázek.

V souvislosti s globalizací a globálními procesy autorka rozlišuje mezi neziskovými a ziskovými mezinárodními nevládními/nestátními organizacemi, které jsou zmíněnými novými aktéry. Práce je rozdělena na teoretickou část a případové studie, které analyzují vybrané pozitivní a negativní momenty globálního vládnutí a rolí nestátních aktérů. Teoretická část je věnována rozboru pojmů mezinárodního a globálního řádu, globální občanské společnosti, pojmu globálního vládnutí apod. Případové studie jsou v textu čtyři: o spolupráci mezinárodních nevládních organizací a mezinárodních vládních organizacích, o spolupráci nevládních organizací (NGO) s transnacionálními korporacemi, o fenoménu al-Káidy, která pro autorku představuje typický příklad negativního působení nestátní organizace v globálním prostoru, a poslední případová studie je věnována fenoménu zhroutených států.

Již v úvodu práce se objevuje několik problémů, se kterými se autorka není schopna vyrovnat v celé práci. Především kniha trpí do určité míry zmatkem v pojmosloví. Autorka pojmy nevysvětluje dostatečně jasně a často sice vrství určitou podpůrnou argumentaci, avšak výsledný dojem je ten, že pojmy vlastně „dozrávají“ až v průběhu čtení samotného textu, aniž by byly alespoň v závěru „dozrávajících“ procesu jasně definovány. Např. na s. 19-20 hovoří o tom, že

¹ Kontakt: Centrum globálních studií, Jilská 1, 110 00 Praha 1; e-mail: ondrej.lansky@gmail.com.

globální proměny se týkají v širším slova smyslu celého sociálního systému. Formuluje zde implicitní příslib (odkazem na pojmy sociální struktura, instituce či procesy např. u R. K. Mertona), že se bude sociologicky věnovat tomuto pojmu a rozebere jej. Avšak tento příslib, pokud pomineme mikropasáž (dva odstavce) na s. 57-58, zůstává bohužel nenaplněn, což v konečném vyznění práce představuje problém. Právě sociologicky informovaná analýza by totiž mohla např. u problému al-Káidy výrazně pomoci neesencialistickému náhledu (k tomuto problému níže).

Druhým problémem je určitá nedostatečnost argumentace spočívající v tom, že autorka se velice často pohybuje v určitých kruzích. Na několika místech je možné dokonce číst totožné pasáže, které se objevily již několik stran předtím (určité části vždy na dvojicích stran např. 165 a 167 či 190 a 199). Jako základ argumentačních důkazů je v podstatě použito to, že daná teze byla již dříve uvedena – byť v poněkud jiné podobě. Například na s. 53 až 55 autorka představuje určité fenomény, které mají dokazovat, že se nacházíme v období, kdy dochází k jisté postupné institucionalizaci globálních vztahů. Tento stav nazývá globálním vládnutím. Mezi tyto fenomény řadí rozpad bipolárního uspořádání světa či narůstající interdependence. Závěrem této části je potom opakované tvrzení z jejího počátku, že „globální vládnutí je vládnutím v období globalizace.“ (s. 55).

Domnívám se, že současné výzkumy z oblasti sociologie globalizace (např. Saskia Sassen) či globálních studií (mimo jiné William Robinson, Leslie Sklair či Jerry Harris) ukazují, že analýzy proměn současné společnosti nezbytně potřebují překračovat rámce klasických univerzitních či akademických disciplín. Předmět studia (globalizace, globalizační procesy, transformace politiky atd.) si tak z tohoto hlediska vynucuje změnu „klasické“ perspektivy. Nejčastějším řešením tohoto epistemického problému bývá kombinace různých vědeckých oborů takovým způsobem, aby výsledná práce vykazovala charakteristiky interdisciplinárního výzkumu. Recenzovaná kniha nenaplnuje tento metodologický požadavek, což vzhledem k předmětu této studie představuje významný nedostatek. Nejmarkantněji se to ukazuje ve třetí případové studii, která pojednává o negativních aktivitách nevládních aktérů v globálním prostoru. Domnívám se, že se zde autorka pohybuje v nešťastné logice *orientalistických přístupů* ke studii jinakosti: na velmi malém prostoru s využitím velmi malého množství zdrojů, je schopna prezentovat silné univerzalizující teze o velikých sociálních či politických celcích (např.: „Kořeny globálního terorismu sahají až k období vzniku islámu v 7. století našeho letopočtu a k proroku Mohammedovi.“ s. 184). Bizarním závěrem této části je to, že problém globálního terorismu autorka navrhuje řešit pomocí monitoringu nevládních aktérů negativně působících v rámci globální společnosti (rozuměj

teroristických organizací). Jak chce autorka monitorovat tajně fungující organizace? Proč se v případě terorismu nezabývá jeho příčinami, které mohou ležet v sociální situaci dotčených – postkoloniálně či jinak sociálně utlačovaných? Proč se hlouběji nezabývá otázkou kolonizace, která do určité míry leží v pozadí terorismu?

Naopak světlým moment knihy je první případová studie, která vlastně nabízí historický přehled formování OSN a vlivu nevládních organizací na toto formování. Autorka tuto analýzu dobře pointuje tak, že čtenáři jasně vidí fakta, která dokládají její výchozí teze z úvodu. Ukazuje, že při formování této klíčové nadnárodní mezivládní organizace hrály významnou roli také NGOs. Druhá případová studie ovšem opět upadá do určitého nedostatku sociologické imaginace, neboť autorka analyzuje transnacionální korporace velice nekriticky a deskriptivně. Jejich působení je vnímáno jako jednoznačně pozitivní tehdy, pokud se korporace přikloní buď ke korporátní filantropii či sociální odpovědnosti firmy. Přestože sama uvádí, že např. v USA je tento moment v podstatě státně reglementován (což mj. ukazuje výhody přístupu zmíněné Saskie Sassen, která státy považuje za stále klíčové institucionální prostory např. z hlediska výkonu globální agendy), tak vyznění závěru této části zní – obzvláště na prahu druhé vlny současné krize globálního kapitalismu – v podstatě velmi naivně: „V rámci globálního společného vládnutí [global corporate governance], ve kterém by došlo k úzkému propojení mezi nevládními, neziskovými aktéry globální občanské společnosti s vládními organizacemi a nevládními aktéry ziskovými – nadnárodními korporacemi, které činnost neziskových, nevládních aktérů budou podporovat finančně, na základě korporátní filantropie [...] Základní podmínkou fungování globálního společného vládnutí je dodržování sociální odpovědnosti nadnárodních korporací a všech zúčastněných aktérů.“ (s. 176).

Čtvrtá případová studie zaujímá rozsah 1,5 strany, tudíž mi nepříjde adekvátní se o obsahu této části vůbec zmiňovat. Avšak pro celkový závěr knihy hraje tato část důležitou úlohu. Zde totiž autorka představuje pojem *zhrouteného státu*. Na základě této „analýzy“ implicitně naznačuje, že možná přišla doba přijmout za určitých okolností jako fakt (!) určité *relativní* státní suverenity. Opět se zde vrací jako ozvěna nebezpečí orientalistického přístupu k druhému, neboť zde vědecká analýza slouží téměř politicky: jako obhajoba zásahu civilizované společnosti proti necivilizované „zhroutené“ společnosti, ve chvíli kdy to civilizovaní uznají za vhodné.

Nikoliv nezanedbatelnými nedostatky práce jsou bohužel také některé formální chyby. Hlavní chybou je to, že buď autorka nemá zmapované české překlady použitých děl, anebo tyto překlady ignoruje. Odkazuje totiž na anglické verze i u některých děl, která již vyšla v českém překladu: např. práce Roberta K. Mertona či Francise Fukuyamy. V obou případech – zamlčení či

neznalost – jde v konečném důsledku o přehlížení práce kolegů a kolegyně, kteří se této nevděčné, ale důležité práci (překládání) věnují.

Celkové vyznění této studie je poněkud nešťastné. Autorka nás na závěr opakovaně vyzývá, abychom našli kompromis ve vzájemném soužití, který by vedl k mírovému uspořádání, přičemž zároveň opět opakuje svůj názor, že hlavním institucionálním nástrojem by měl být „povinný“ monitoring všech nevládních aktérů. Vůbec ale nepřipouští, že by jiné civilizační celky mohly např. požadovat jiné uspořádání politiky či ekonomiky. Navíc vzhledem k tomu, že hlavní problém vidí v hrozbách neovladatelných sil terorismu a tedy protisystémové vzpoury, je škoda, že není schopna terorismus vnímat jinak než jako *ne-smyslnou* úchylku či vlastně – medicínsky řečeno – vřed, který je třeba prostě vyříznout. Její ahistorický a esencialistický přístup je ve skutečnosti velmi nebezpečným přístupem ke studiu lidských společností, neboť neřeší příčiny problémů a navíc se o ně, alespoň z toho, co lze říci na základě četby *Transformací světového řádu. Aktéři a globální vládnutí*, ani nezajímá.

Svět není pouze černý anebo bílý, není možné hovořit o jednoznačně pozitivním či negativním působení aktérů v jeho rámci; spíše je potřeba zamýšlet se nad historickými příčinami nespravedlností a lidských frustrací. Sounáležitosti mezi členy společnosti nemůže být dosaženo otevřeným ani skrytým vnučováním historicky podmíněných forem organizace politiky, ekonomiky či společnosti jako celku.